

Arne Overrein

PALESTINA-KONFLIKTEN OG FOLKERETTEN

Innledning

Med sitt vedtak om deling av det britiske mandatområdet Palestina den 29.11.1947 ga FN et juridisk grunnlag for staten Israel. Israel kan også takke FN og FNs daværende generalsekretær Trygve Lie for den passivitet de viste da jødiske styrker tok seg til rette i 1948 og erobret et langt større område enn det som var bestemt i FNs delingsvedtak. FNs delingsplan ble ødelagt i utgangspunktet. Det oppsto en stat innafor grenser som i dag anerkjennes som Israel legitime grenser, men som ikke hadde noe legalt grunnlag i delingsvedtaket eller andre FN-vedtak. Samtidig ble det land som var igjen av Palestina tilsvarende mindre. Det er disse områdene som i dag kalles de okkuperte territorier, dvs. Vestbredden, Øst-Jerusalem og Gaza. Det ble altså ikke dannet noen palestinsk stat på de områdene av Palestina som i 1948/49 ikke ble besatt av jødiske styrker. Dette skyldtes både palestinsk motstand mot selve delinga av landet og Jordans besettelse av Vestbredden – i hemmelig samforstand med Israel med det formål å blokkere en egen palestinsk stat. Under 6-dagerskrigen i 1967 ble disse områdene okkupert av Israel.

Palestinerne ble i åra 1947 til 1949 skjøvet ut i det ytterste mørke som et statsløst folk. Som Charles D. Smith oppsummerer det:

«For de palestinske araberne var krigene i 1948 ødeleggende – både de som fulgte uavhengigheten (dvs. Israels) så vel som den som foregikk før. Under krigen med de arabiske statene hadde israelerne en målrettet politikk om å jage bort arabere fra de territoriene de overtok og tvinge dem over til arabisk-kontrollerte områder.»¹

Flertallet av palestinerne ble redusert til en statsløs flyktningmasse spredd over en rekke land. FN og stormaktene sviktet også når det gjaldt kravet om at de palestinske flyktningene (rundt 800 000) skulle få vende tilbake til sine hjem etter at våpenstillstand var inngått mellom de stridende partene. Dette tross innsatsen til FNs mekler Folke Bernadotte og FNs vedtak (resolusjon 194) om at flyktningene skulle vende hjem snarest mulig. Israel nektet flyktningene å vende tilbake, lot jøder flytte inn i deres forlatte boliger, konfiskerte deres eiendommer og solgte dem deretter til jødiske immigranter. Denne plyndringen av arabisk eiendom utgjorde et ikke ubetydelig bidrag til den særegne «opprinnelige akkumulasjon» som ga et økonomisk grunnlag for staten Israel. Nye flyktningbølger oppsto etter 6-dagerskrigen i 1967 og etter Israels invasjon av Libanon i 1978 og i 1982. Bare fra Vestbredden flyktet

det etter Israels okkupasjon i 1967 over 400.000 palestinere, mange av disse flyktet da for andre gang. En beregning for året 1995 anslår at den totale palestinske befolkningen spredd på en rekke land totalt utgjorde 6,9 millioner mennesker. Av disse var 3,2 millioner flyktninger som mottok hjelp fra FNs hjelpeorganisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA), vel 2,1 millioner var enten interne flyktninger eller tilhørte palestinere som har etablert seg i andre land (diasporaen), og 1,6 millioner var palestinere som fortsatt bodde på sitt opprinnelige område fra før 1948.² Alle disse kategoriene av palestinere må omfattes av en endelig og rettferdig fredsordning.

Særlig i dagens situasjon der palestinerne som folk står med ryggen mot veggen, er det viktig å sette fokus på deres rettsstilling slik den framgår av FN-vedtak og folkerettens bestemmelser. I hovedsak vil jeg gå inn på følgende: selve rettsgrunnlaget for en palestinsk og en jødisk stat, grensdragningen for de to statene, de okkuperte territoriene, de palestinske flyktningene og spørsmålet om de jødiske bosettingene på okkupert territorium.

Retten til statsdannelse

Det viktigste palestinske kravet er retten til en egen stat. Folkeretten gir generelt sjølbestemmelse, herunder retten til å danne en stat – enten alene eller sammen med andre folk – til enhver gruppe som anerkjennes som folk. Men i tillegg bekreftet FN denne retten gjennom sitt delingsvedtak for mandatområdet Palestina av 1947. Denne resolusjonen er aldri tilbakekalt, men refereres til som en relevant resolusjon i seinere FN-resolusjoner. (For eksempel resolusjon ES-10/2 fra 25.04.1997 som fordømmer israelske bosettingspolitikk.) Fra 1970-tallet av ble palestinernes eksistens som folk uttrykkelig anerkjent i en rekke FN-vedtak og representanter for PLO fikk adgang til FNs generalforsamling. Parallelt med denne utviklinga ble Jordans ønske om å representere palestinerne tilbakevist av verdenssamfunnet og av landene i Den arabiske liga. Dette ønsket var overensstemmende med israelske oppfatninger om at Jordan – som er den stat som har det største antallet palestinske flyktninger – var en palestinsk stat og at palestinernes derfor ikke hadde noen rett til og ikke noe behov for en egen stat. For eksempel fastslo FNs generalforsamling i resolusjon 3236, november 1974 at det palestinske folket hadde umistelige rettigheter og at dette innbefattet

«a. Retten til sjølbestemmelse uten ytre innblanding

b. Retten til nasjonal uavhengighet og suverenitet.»³

Sikkerhetsrådet – som er avhengig av vetomaktene og dermed USAs stemme – har også støttet kravet om en palestinsk stat, for eksempel i resolusjon 1397, mars 2002 som slutter opp om «en visjon for regionen hvor to stater, Israel og Palestina, eksisterer side om side innafor sikre og anerkjente grenser.»

Bakgrunnen for denne økte støtten til de palestinske krav var både Israels 6-dagerskrig i 1967 med påfølgende okkupasjonsregime over et område bebodd av palestinere og en økende palestinsk motstandskamp (PLO ble dannet i 1964). Palestinerne var ikke lenger kun flyktninger med en diffus nasjonal status. Det eksisterte et palestinske folk, sjøl om en palestinsk stat ikke eksisterte. Palestinerne rett ligger altså i det elementære forholdet at et folk har rett til å danne en stat nettopp på det territoriet de bor. Denne staten kan enten være en stat som dannes kun av dette folket eller det kan være en stat som de danner i fellesskap med det jødisk folket, men da under forutsetning av likestilling mellom de to folkene. Det første alternativet er to-statsløsningen på konflikten. Det andre alternativet er en sekulær stat med toleranse og rom for ulike religiøse og etniske folkegrupper.

Israel har til denne dag ikke anerkjent palestinerne rett til å danne en egen stat. Oslo-avtalen inneholdt ingen slik israelsk innrømmelse. Det såkalte «Veikart for fred» – utarbeidet av USA – har som erklært *forutsetning* at Israel anerkjenner en palestinsk stat. Israel har offisielt gitt sin tilslutning til dette «veikartet», men alltid hatt så mange forbehold mot det at det i praksis er en sabotasje av veikartet.

Imidlertid har den massive internasjonale støtten til kravet om en palestinsk stat, bidratt til at Israels regjering under Sharon de siste åra også har brukt uttrykket «palestinsk stat» om det mål man tilstreber (se Kimmeling i dette *Vardøger*), dog uten at Israel har forpliktet seg gjennom en internasjonal avtale på dette. Med «stat» menes ifølge FN-vedtak og folkeretten en sjølstendig entitet, basert på et folks sjølbestemmelse. Statens innbyggere velger sin ledelse uten ytre innblanding, staten har sin egen utenriks- og forsvarspolitik osv.

Sharon tenker seg på sin side en palestinsk stat der Israel har vetorett når det gjelder statens ledelse, altså et marionett-regime kontrollert av Israel. Sharon vil i dag ikke forhandle med de palestinske myndighetene så lenge PLO og Arafat har den posisjon de har – noe han understreker med trusler om å drepe Arafat. Sharon vil «forhandle» i det øyeblikk palestinerne legger seg helt flate og godtar hans diktat. Videre tenker han seg en slik stat uten forsvarsstyrker, men med politistyrker som kun skal brukes mot palestinere. Israels styrker skal kontrollere alle internasjonale forbindelser inn og ut av staten, luftrommet over staten og havområdet utafor Gaza og ha en «preventiv» rett til å gripe inn mot den palestinske staten dersom mulige terrorangrep planlegges. Jødiske bosettinger skal fortsatt ekspandere og store deler av Vestbredden skal derved for alltid bli en del av Israel. I sitt møte med Sharon i april 2004 ga president Bush USAs støtte til denne linja. Vi er nå tilbake til situasjonen før 1988 der palestinerne ikke var godtatt som forhandlingspartner. I dag forhandler Israel og USA med hverandre om et opplegg som de deretter prøver å påtvinge Midtøsten.⁴

Sharons «palestinske stat» har ingenting med stat i den folkerettslige betydningen av ordet å gjøre. Fordelen – håper israelerne – med en slik løsning er, i tillegg til det nevnte, at Israel fraskriver seg det juridiske ansvaret som okkupantmakt i de områdene de rømmer. Dermed fraskriver de seg ansvaret for den humanitære tragedie, kaoset og volden som staten Israel har skapt i noen av de største palestinske befolkingskonsentrasjonene, særlig Gaza. Det de ønsker er kort sagt at palestinerne sjøl skal administrere dette kaoset, føre et strengt regime mot opposisjonelle palestinere og stå ansvarlig overfor verdenssamfunnet for den fortsatte humanitære tragedien. Men dette kan ikke godtaes ut fra folkerettslige standarder. I og med at Israel vil ha ansvar for grensekontrollen, all ytre sikkerhet og all indre sikkerhet som berører israelere og i tillegg en inngriperrett mot mulige terrorangrep, vil Israel fortsatt ut fra 4. Geneve-konvensjon, som dekker siviles rettigheter under okkupasjon, utøve «regjeringsfunksjoner» og dermed bli definert som okkupantmakt.⁵

Jødernes rett til å danne en stat i Palestina er et mer komplisert spørsmål. Da staten Israel ble proklamert den 14.05.1948 ble FNs delingsvedtak uttrykkelig påberopt som legalt grunnlag. Delingsvedtaket er uten tvil den sterkeste folkerettslige basisen for staten Israel. Men dette vedtaket gir på nøyaktig samme måte et rettsgrunnlag både for Israel og en palestinsk stat. FN vedtok at to stater skulle dannes på Palestinas territorium. Israel kan ikke ganske enkelt begrunne sin egen eksistens ut fra dette vedtaket, uten samtidig også å anerkjenne den samme retten til palestinere. Israels påberopelse av FNs vedtak av 29.11.1947 blir derfor en sjølmotsigelse, så lenge palestinernes tilsvarende rett ikke anerkjennes.

Israel har også anført to andre argumenter for sin eksistens. Det ene er at jødene har en historisk tilknytning til Palestina, noe som også nevnes i den israelske statsproklamasjonen i 1948. Til dette er å si at mange folk, deriblant jødene, har en historisk tilknytning til området. At den jødiske religion har en sterk tilknytning til Jerusalem er riktig, men det kan man også si om kristen og islamsk religion. FNs forslag om en internasjonalisering av Jerusalem var nettopp begrunnet i disse forholdene. Den sterkeste historiske forbindelsen har de palestinske araberne som bodde i området lenge før den islamske epoken og sammenhengende helt opp til 1948 utgjorde et klart flertall i Palestina. Derimot bodde det nesten ikke jøder i Palestina fra det 2. til seint i det 19. århundre. Det er anslått at i 1837 bodde det 8000 jøder der av en totalbefolkning på 350.000. For området innafor den grønne linje, dvs. dagens Israel, var jødene aldri i flertall før statsdannelsen i 1948. I 1882 var andelen jøder 5%, i 1918 9%, i 1945 31% , i 1948 81%, i 1951 89%, i 1967 86% og i 1986 82%.⁶ Tilknytningen som jødene har til Palestina er først og fremst et moderne fenomen. Den er skapt av en aggressiv nasjonal bevegelse som – med støtte fra Storbritannia og seinere USA – var villig til å bruke vold mot et annet folk som «tilfeldigvis» bodde i det området jødene

definerte som «sitt land». Bak det prosentvise hoppet fra 31 i 1945 til 81 i 1948 (slutten av året), skjuler det seg en tilsiktet fordrivelse av palestinerne, hvis interesser ble ofret på den sionistiske utopiens alter.

Det tredje argumentet som anføres for Israels eksistensrett, er det som er vanskeligst å akseptere for ikke-sionister og ut fra folkerettslige standarder. Argumentet er at jødene har fått landet av Gud, noe som kan leses ut av Det gamle testamentet – en hellig tekst for både kristne og jøder. Vi befinner oss da i den politiske teologiens tåkelandskap. Dersom Palestina er det «lovede land» som Gud har skjenket Israel, spiller det i og for seg liten rolle om jødene faktisk har bodd kortere eller lengre tid i dette landet. Eller om andre folk har bodd der i hundrevis av år. Gudsrett går her foran menneskerett.

Vi bør ikke undervurdere teologiens betydning. Ikke bare den israelske høyresida, men også Arbeiderparti-politikere har falt tilbake på denne argumentasjonslinja når de er blitt presset. I en uttalelse til *Le Monde* i 1971 sa daværende statsminister Golda Meir: «Dette landet eksisterer som et resultat av Guds eget løfte. Det ville være latterlig å stille spørsmål om godkjenning av dets legitimitet.»⁷ Israels rettsgrunnlag står ifølge denne tankegangen under en særlig himmelsk beskyttelse, høyt hevet over folkeretten. Denne formen for fundamentalisme forlot man i Europa på 16- og 17-hundretallet – nettopp som følge av religiøse borgerkriger. Her finnes det intet grunnlag for kompromisser med dem som ikke anerkjenner gammeltestamentlig teologi. Ingen felles rettsoppfatning slik FN og folkeretten forutsetter, kun uforenelige rettsnormer. Dette innrømmet Ben Gurion med følgende ord om de arabiske folk: «Vi har tatt deres land. Riktignok har Gud lovet oss det, men hva interesserer det dem? Vår Gud er ikke deres.»⁸ Israels kompromissløshet har iallfall hatt et resultat: den har framprovosert og vekket til live en islamsk politisk teologi på den palestinske og arabiske sida.

Delinga av Palestina – plan og virkelighet

FNs generalforsamling vedtok i november 1947 å «anbefale» deling av det britiske mandatområdet Palestina i en jødisk og en palestinsk-arabisk stat. Mandatsystemet var opprettet av Folkeforbundet etter 1. verdenskrig og gjaldt områder som de tapende makter i denne krigen måtte avstå, herunder samtlige arabisk-språklige områder som hadde tilhørt Det osmanske rike. I Folkeforbundets statutter (art. 22) ble det erklært som «sivilisasjonens hellige oppgave» og sørge for velstand og utvikling for disse folkene «som under den nåværende verdens særlig vanskelige betingelser, ennå ikke er i stand til å lede seg sjøl.»⁹ Denne retorikken kunne vanskelig skjule at mandatsystemet var en fortsettelse av tradisjonell vestlig kolonialisme. Storbritannia viste ingen interesse i å forberede palestinerne på å lede seg sjøl, men tok heller sikte på å hjelpe fram en jødisk stat som kunne bli en framtidig alliert i en fiendtlig arabisk verden. I Balfour-erklæringa (1917) hadde Storbritannia

lovet de sionistiske organisasjonene et nasjonalhjem i Palestina på et tidspunkt da Storbritannia ikke utøvde noe mandat og Palestina fortsatt var del av Det osmanske rike. Som Arthur Koestler seinere bemerket, handlet det om «en nasjons ensidige løfte om at en annen nasjon skulle få landet til en tredje».¹⁰ At araberne ikke godtok mandatet for Palestina og motsatte seg massiv jødisk immigrasjon er forståelig. På denne tida utgjorde palestina-araberne 90% av befolkningen. Både briter og sionister inntok en nedlatende holdning til araberne som de betraktet som en primitiv og lite kreativ jordbruksbefolkning. Fra 1918 til 1946 økte den jødiske befolkningen i Palestina fra 56.000 til 608.000. Totalt var det i Palestina i 1946 1.972.000 innbyggere. Det var altså likevel klar overvekt av palestina-arabere umiddelbart før FN vedtok deling av landet i to stater.

Da FN vedtok deling av mandatområdet i to stater, var hovedinnvendingen fra arabisk og palestinsk side, at FN ikke hadde kompetanse til å dele landet. FN skulle kun sørge for at befolkningen innen mandatområdet Palestina fikk overdratt suvereniteten over eget territorium. Ikke FN, men folket burde ha suveren myndighet til å bestemme territoriets videre skjebne.

Innvendingene mot deling berodde også på det faktum at det bodde palestina-arabere over hele mandatområdet, slik at det ikke var noen områder med kun jøder, og andre med kun palestinere. En deling ville føre til uoverskuelige konflikter. J. L. Magnes, som var jøde og rektor ved Det hebraiske universitetet i Jerusalem, ga i 1947 følgende forutsigelse:

«Vi er blitt bedt om å gi en uttalelse om hvorfor vi er imot en deling av Palestina... Vi tror en genuin segregering er en umulighet. Uansett hvor grensene for en jødisk stat trekkes, vil det alltid være en meget stor arabisk minoritet... Jo større den jødiske staten blir, desto mer umulig blir den arabiske statens økonomiske eksistens... Det er dem som sier at vi bør godta deling nå fordi 'grenser er ikke evige'... Med andre ord, det fradelte jødiske Palestina ville bli et bruhode for videre erobring av hele landet.»¹¹

Dette sitatet beskriver presist den erobningslogikken som fulgte av den sionistiske ideologien: Palestina var jødenes land, og jødene kunne derfor ikke nøye seg med kun en del av Palestina. En slik logikk fryktet den arabiske siden lenge før 1948. Historia etter 1948 viser at denne frykten har vært berettiget.

I FNs spesialkomite som utredet saken for generalforsamlinga var et flertall for en tostatsløsning, mens et mindretall gikk inn for en føderal stat bestående av en jødisk og en arabisk del, men under FNs overhøyhet i de tre første årene. Denne mindretallsløsningen gikk også inn for at den arabiske delen skulle være større enn det flertallet gikk inn for. Da det kom til avstemning den 29. november 1947, ble resultatet et knappest mulig 2/3 flertall for deling av Palestina. 33 land stemte for, 13 imot og 10 var avholdende. Avgjørende for dette resultatet var særlig USAs pro-sionistiske holdning. Denne var dels et resultat av sterkt jødisk press innad i USA, dels også i ønsket om å få de

mange jødene som ønsket innvandring til USA, men som USA nektet dem ifølge sin immigrasjonslov, til å velge Palestina i stedet.

I dette vedtaket (resolusjon 181, II) ble FNs sikkerhetsråd overdratt ansvaret for å iverksette delingsplanen og bedt om å betrakte «som en trussel mot freden, fredsbrudd eller en aggresjon ... ethvert forsøk på ved makt å endre den løsning som er trukket opp i denne resolusjonen.»¹² Det var nettopp makt som ble brukt da de sionistiske styrkene dannet staten Israel på et langt større område enn bestemt i resolusjonen. Det kom imidlertid aldri noen FN-intervensjon som sørget for at resolusjonen ble respektert. Da krig brøt ut mellom Israel og de arabiske nabostatene rett etter erklæringa av staten Israel 14.05.1948, var den etniske rensinga av palestinerne i full gang. Blant annet skjedde Deir Yassin-massakren 09.04.1948, der 300 menn, kvinner og barn ble drept, uten noen militær begrunnelse eller provokasjon av noen art. Den ble utført av den jødiske militsorganisasjonen Irgun. (Menachem Begin var Irguns leder – han ble i 1977 Israels statsminister og fikk fantastisk nok fredsprisen av den norske nobelkomiteen.) Den ble av jødene brukt som «eksempel» på hva som kunne skje dersom palestinerne ikke flyktet.¹³ Etter gjentatte krigsutbrudd og etniske rensinger ble en våpenhvilelinje – den såkalte grønne linje – forhandlet fram i 1949. Denne er i dag grensen mellom de okkuperte territoriene og Israel. Israel nektet enhver tilbaketrekking til FNs vedtatte delingslinje, sjøl om de gjentatte ganger lovet det, blant annet i forbindelse med at Israel ble medlem av FN i 1949. Etter at den grønne linje ble etablert, utgjorde Israel ikke lenger 14.500 kvadratkilometer, men nesten 21.000 kvadratkilometer av Palestinas territorium. Det vil si 79%. Det er på de resterende 21% som utgjør Vestbredden, Gaza og Øst-Jerusalem at det i dag forhandles om å opprette en palestinsk stat. Det er disse 21% som Israel ønsker redusert ytterligere gjennom bosettinger og den såkalte sikkerhetsmuren. PLO på sin side har anerkjent staten Israel innfor den grønne linje (ut fra resolusjon 242). Å snakke om palestinsk «uforsønlig-het» blir på denne bakgrunnen mildt sagt lite rimelig.

La oss se på hvordan territoriet var tenkt delt ifølge FNs delingsplan. (Jfr. også kartet på s. 22 i dette heftet.) Planen forutså at Jerusalem ikke skulle tilhøre noen av statene, men bli en internasjonalsert by med fri religionsutøvelse for jøder, muslimer og kristne. For øvrig skulle 43% av territoriet tilfalle den palestinske staten, mens 57% skulle gå til den jødiske. De områder med sterkest innslag av jødisk befolkning ble lagt inn under den jødiske staten. Til tross for dette var det som nevnt et klart flertall av palestinere i forhold til jøder. Over 2/3 av den totale befolkningen var palestinere. Også i den delen som var tiltenkt jødene, var det et flertall palestinere, nemlig 510.000 (herunder både muslimer og kristne) mot 499.000 jøder. Med andre ord ønsket FN i 1947 å opprette en jødisk stat med et flertall ikke-jøder. FN ville dele et mandatområde i to stater, hvor over 2/3 av befolkningen var uenig i en slik deling. En halv million palestinere som

utgjorde en folkegruppe som hadde vært knyttet til landet i hundrevis av år, skulle underordnes en jødisk stat som vesentlig besto av nyankomne immigranter. Det er vanskelig å kalle dette en rimelig deling. Like lite rimelig var denne delinga på bakgrunn av at kun 6% av jorda var på jødiske hender da FN gjorde sitt vedtak, mens 94% var i palestinsk eie. Dette ble vedgått av Israels første statsminister, David Ben Gurion. På et møte i Mapai 7. februar 1948 så han krigen som en måte å «løse» dette problemet på: «Krigen vil gi oss landet. Begrepene 'vårt' og 'deres' er begreper kun for fredstid og de mister all sin betydning i krigstid.» Med andre ord ble det her skissert en måte å plyndre og konfiskere arabiske jordeiendommer på. Det er ingen tvil om at den jødiske side benyttet seg av krigskaoset og krigssuksessen til å rense Palestina for arabere så langt det var mulig og at dette var drøftet og planlagt på forhånd. I sin tale på det samme møtet skisserte Ben Gurion også at det i de nærmeste månedene ville skje «store forandringer i landets befolkningssammensetning.»¹⁴

Det sionistiske prosjektet var et kolonialistisk prosjekt hvor kontroll over territoriet sto i sentrum. Til forskjell fra andre kolonialistiske prosjekter gjaldt det her å *fjerne* den opprinnelige befolkningen, ikke å beholde den som en underklasse i den sosiale strukturen. Derfor var det særlig viktig at jorda ikke var eid av arabere, men av jøder. Staten Israel har forbud mot salg og utleie av jord til ikke-jøder, slik at jorda blir «evig jødisk eiendom». Statens beslagleggelse av palestinsk jord i de okkuperte områdene og bygginga av jødiske bosettinger, er en logisk fortsettelse av denne kolonialismen.¹⁵

Det sto betydelige hindre i veien for å realisere en særskilt jødisk stat. I grunnen var ideen om en jødisk stat galskap i et land befolket av ikke-jøder. De jødiske lederne hadde lenge før 1948 forstått at det gjaldt å skape en stat der det ikke-jødiske innslaget var minst mulig. I alle fall kunne det ikke være i nærheten av 50% av befolkningen. Denne problematikken førte til diskusjoner, ideer og planer om «transfer» eller forflytning av den palestinske befolkningen for å gi plass til den sionistiske staten. Ideen om «transfer» av den arabiske befolkninga dannet et ideologisk og motivasjonsmessig bakteppe for det som skjedde i 1948. David Ben Gurion som ved siden av Weizman var den mest framtreddende sionisten, sa følgende i et brev til sin sønn i 1937:

«Vi må forvise araberne og ta deres plass... og viss vi må bruke makt, ... så har vi makt til vår rådighet.»

Ifølge det stenografiske referatet fra den 20. sionistiske verdenskongress i 1937 var den seinere israelske statsminister Golda Meir, imot deling av Palestina, men «for transfer, siden araberne har enorme territorier hvor de palestinske araberne kan bosette seg.» Disse synspunktene var vanlige i den sionistiske bevegelsen. «Transfer», dvs. tvangsforflytning, av den arabiske befolkningen syntes ikke – sett med sionistiske øyne – å ha vært et moralsk problem som åpnet for en avgrunn av rasisme, men kun et politisk-teknisk

spørsmål om hvordan jødene kunne bli så mektige og sikre seg støttespillere, slik at prosjektet kunne gjennomføres på en effektiv måte.¹⁶ Nettopp under den politiske konstellasjonen i 1947/48 med FNs delingsvedtak, med USA fast forankret på den sionistiske siden, med allmenn sympati overfor jødene etter nazistenes folkemord og med et stort antall av militante jødiske immigranter på vei mot Palestina, åpnet muligheten seg for å fordrive storparten av palestinerne og dannelsen av Israel som en ren jødisk stat.

Flyktingene og deres rettigheter

Trygve Lies innsats for Israel i hans år som FNs generalsekretær, er et av de mørkeste kapitlene i norsk pro-sionistisk politikk. Noe av det mest deprimerende i hans memoarbok (*Syv år for freden*, Oslo 1954) hvor to kapitler er viet Palestina, er hans holdning til den palestinske flyktingtragedien og hvordan det folket som i 1947 ifølge FNs egne dokumenter utgjorde 2/3 av befolkningen i Palestina, faktisk forsvinner både som politiske og menneskelige subjekter. Hans fokus er jødene og den stat som angivelig skal gjøre slutt på deres lidelser. Dannelsen av Israel er «en av historiens store begivenheter; den er slutten ikke på tretti års, men på to tusen års oppsamlet sorg, bitterhet og strid», skrev Lie i en offisiell rapport til FNs generalforsamling. Han registrerte under sin reise i Midtøsten i 1951 at det fantes 850.000 palestinske flyktinger og sier: «Teoretisk var det all mulig grunn til å hjelpe dem til å vende tilbake – i praksis var det uråd.» Han beklager seg over de arabiske statene som ikke vil føre dem tilbake til «et normalt liv» – på sine territorier. Han beklager at de ikke vil «anerkjenne at flyktingene for godt hadde etablert seg der de var.»¹⁷ For Trygve Lie var flyktingenes rett til å vende tilbake til eget land, kun teori. Samtidig har den organisasjon han var leder for siden 1948 gang på gang fastslått at palestinske flyktinger nettopp har denne rettigheten og med «dyp beklagelse» fastslått at Israel ikke innfrir denne retten. Lie inntok alt i 1954 det standpunktet som USAs administrasjon først inntok i april 2004, da president Bush hevdet at det var urealistisk at flyktingene noensinne kunne vende tilbake. Om Lie hadde vært kjøpt og betalt av sionistene, kunne han neppe vært mer pro-israelsk.

Man kan heller ikke unnskyldes Trygve Lie med at han var preget av den tids omstendigheter. En sammenligning med memoarboka til Folke Bernadotte, FNs meglingsmann i Palestina i 1948, med tittelen *Till Jerusalem* (Stockholm 1950) viser dette med all ønskelig tydelighet. Bernadotte avholder seg konsekvent fra egne private meninger i sin bok, men redegjør nøkternt for fakta og de forhandlinger han førte med partene. Det var Bernadotte som kort etter staten Israels dannelses forsøkte å få Israels regjering til å la de palestinske flyktingene få vende tilbake. Bernadotte argumenterte i forhandlinger med Israels regjering med at «det judiska folket, som själv lidit så mycket» burde forstå flyktingenes følelser og ikke

«behandla dem på samma sätt som det blivit behandlat.» Denne direkte sammenligninga mellom jødernes skjebne under nazismen og palestineres skjebne, var ikke enestående i debattene som ble ført i 1948, sjøl om det hører med til sjeldenhetene at en høytstående FN-representant henviser til dette. Han møtte en mur av avvisning. Og oppsummerte med at Israels regjering hadde «visat endast hårdhet och oförsonlighet mot dessa flyktingar» og hadde derved mistet en sjanse til å øke «judarnas goodwill ute i världen».¹⁸ Bernadotte påpekte også i en rapport til FN misforholdet mellom at palestinerne ble nektet å vende tilbake samtidig som Israel åpnet for massiv jødisk immigrasjon:

«Det ville være en hån mot prinsippene for elementær rettferdighet om disse uskyldige ofrene for konflikten ble nektet retten til å vende tilbake til sine hjem, samtidig som jødiske immigranter strømmer inn i Palestina og til slutt vil utgjøre en trussel om varig forflytning av de arabiske flyktingene som har vært bofaste i landet i århundrer.»¹⁹

Bernadotte ble myrdet i september 1948 av medlemmer av den jødiske terrororganisasjonen LEHI – et mord trolig utført i forståelse med de israelske myndighetene. (Jfr Bleiers bidrag i dette *Vardøger*-heftet.) Men FNs generalforsamling fulgte opp hans sterke innsats for flyktingene ved i desember 1948 å vedta resolusjon 194 som i punkt 11 fastslo flyktingenes rett til tilbakevending:

«beslutter at flyktinger som ønsker å vende tilbake til sine hjem og leve i fred med sine naboer skal ha adgang til å gjøre dette så raskt som praktisk mulig og at erstatning skal betales for eiendommen til dem som velger ikke å vende tilbake og for tap av eller skade på eiendom ... og at dette skal godtgjøres av regjeringene eller ansvarlige myndigheter.»²⁰

Det er dette vedtaket som i utgangspunktet fastslår palestineres rett til tilbakevending og som FNs generalforsamling i alle år har bekreftet. De arabiske land stemte mot resolusjonen i sin helhet i 1948 fordi den impliserte en anerkjennelse av Israel, men ble seinere dens sterkeste forsvarere. Denne resolusjonen vil være et sentralt grunnlag for en endelig fredsløsning i Midtøsten. Det er imidlertid ikke henvist til denne resolusjonen i de to viktige sikkerhetsråds-resolusjonene 242 (fra 1967) og 338 (1973) som dannet forhandlingsgrunnlaget for Oslo-prosessen. Resolusjon 194, pkt.11 er heller ikke nevnt i grunnlagsdokumentet for Oslo-prosessen, Declaration on Principles on Interim Self-governing Arrangements, fra 1993. I disse dokumentene er det kun vist til flyktingproblemet og at det må få en «rettferdig løsning». Israel – som deltaker i Oslo-prosessen – har sluttet seg til dette, men tolker begrepet «rettferdig løsning» på flyktingproblemet på sin egen måte, nemlig som «re-settlement», dvs. overføring av flyktingene til et annet land enn det de flyktet fra.²¹

Resolusjon 194 gir en individuell rett til alle som på grunn av konflikten i 1948, måtte forlate sine hjem og sin eiendom, inklusive deres etterkommere.

Tilsvarende har palestinere som forlot sine hjem i seinere kriger den samme retten. Retten til tilbakevending gjelder dessuten uansett hvilken statsmakt – Israel eller en eventuell annen stat – som behersker området de flyktet fra. Og den gjelder uansett om årsaken til at palestinerne forlot sine hjem var frivillig, slik Israel hevder, eller om den var et resultat av etnisk rensing, slik Israels kritikere og stadig flere historikere har hevdet. Retten til tilbakevending er en sjølstendig rett – den finnes blant annet i Menneskerettserklæringen av 1948 og i konvensjonen om sivile og politiske rettigheter fra 1966. Det er en rett som er blant de mest fundamentale, nemlig retten til å bo der man bor. Den gjelder i krig (for sivile) som i fred. Den er sjølsagt forenelig, men ikke identisk med det palestinske folkets rett til sjølbestemmelse gjennom sin egen stat og trenger ikke nødvendigvis en palestinsk stat for å bli realisert. Først etter at PLO begynte å vurdere en to-statsløsning på konflikten, dvs. en løsning der staten Israel fortsatt består, er denne distinksjonen mellom individers rett til tilbakevending og folkets rett til en stat, blitt viktig.

Israel har siden 1948 systematisk hindret at de palestinske flyktningene, spredd over en rekke land, skulle kunne vende tilbake. Dette er skjedd ved å ødelegge forlatte landsbyer og ved en rekke lover som legaliserer overtakelse av «forlatt» palestinsk eiendom og ved immigrasjonslover som tillater alle jøder, men ingen palestinere å bosette seg i Israel. Israel har både nektet tilbakevending og enhver kompensasjon for det tap palestinerne har lidd. Holdningene i det sionistiske toppsjiktet er at flyktningproblemet skal glemmes ved at flyktningene søker statsborgerskap i andre land. Tidligere statsminister Shamir sa i 1992 følgende: «Uttrykket 'tilbakevendingsrett' er en tom frase som er fullstendig meningsløs. Det vil aldri skje på noen måte eller i noen form. Det finnes bare en jødisk 'tilbakevendingsrett' til Israels land.»²²

Flyktningproblemet går til kjernen av Palestina-konflikten. Dimensjonen til dette problemet forstår vi først når vi husker at nærmere 3/4 av alle palestinere som lever i dag er enten flyktninger eller etterkommere av flyktninger.

De okkuperte territoriene

Israel gikk i juni 1967 til det de kalte en preventivkrig mot Egypt, Syria og Jordan. I denne krigen ble Vestbredden, Øst-Jerusalem, Gaza, Sinai og Golanhøydene erobret. Sinai ble tilbakeført til Egypt i 1979 etter fredsavtale mellom de to land. De øvrige områdene er fortsatt okkupert, og FN og verdenssamfunnet har i alle år fordømt denne okkupasjonen. Etter krigen i 1967 er en løsning av Palestina-konflikten blitt knyttet tett opp til en avslutning av okkupasjonen av disse territoriene, mens Israels ulovlige ekspansjon ut over de FN-vedtatte grensene fra 1947, er kommet i bakgrunnen.

Moderne folkerett inntar det standpunktet at ingen voldelig okkupasjon av et område skaper noen rett til området, dvs. suverenitet over området. Krig er kun tillatt som en forsvarskrig som følge av et angrep. En slik forsvarskrig gir heller ikke gyldig grunnlag for å erobre landområder fra fienden, noe Israel har påberopt seg som grunn for sine erobringer. Ifølge moderne folkerett bør en okkupasjon av et område avsluttes snarest mulig og makta over området føres tilbake til den egentlige suverenen som ut fra moderne forhold kun kan være befolkningen i området.²³ Okkupanten bør derfor snarest mulig inngå en fredsavtale med representanter for det okkuperte folket, i dette tilfellet vil det være PLO som legitim representant for palestinerne. Okkupanten kan ikke uthale en slik fredsløsning eller bruke sin overlegne maktposisjon som forhandlingskort, i håp om å få til en løsning der de okkuperte avstår fra sine grunnleggende rettigheter eller deler av sitt territorium. Okkupanten kan ikke annektere området slik Israel har gjort med Øst-Jerusalem eller skape forhold som reelt er en annektering. Nettopp dette har Israel gjort under okkupasjonen av de okkuperte palestinske områdene som nå har vart i 37 år – den mest langvarige okkupasjonen i moderne historie.

Så lenge okkupasjonen varer har folket i de okkuperte områdene rett til å føre videre et normalt samfunnsliv og okkupasjonsmakta har som øverste myndighet ansvar for dette. Kun sikkerhetshensyn kan begrunne avvik fra dette. Okkupantmakta kan altså ikke omskape samfunnslivet, terrorisere eller fordribe befolkningen, utbytte økonomien osv. med sikte på egen fordel. Ifølge 4. Geneve-konvensjon § 47 kan heller ikke en okkupantmakt lage en avtale med representanter for de okkuperte, som er slik at de okkupertes rettigheter blir redusert i forhold til rettighetene under 4. Genevekonvensjon. Det kan argumenteres for at Oslo-avtalene (I og II) mellom Israel og PLO inneholdt bestemmelser som godtok sider ved den israelske okkupasjon som er forbudt ifølge Geneve-konvensjonen. Det gjelder særlig de jødiske bosettingene, hvor Oslo II synes å godta at Israel fortsetter sin bosettingspolitikk fordi avtalen ikke inneholder noe verken om avvikling eller frys av bosettingene. Avtalen aksepterte også at Israel har politimyndighet over jødiske bosettere. Avtalen får dermed karakter av å legalisere noe som er forbudt ifølge Genevekonvensjonen og fordømt i en rekke FN-vedtak.²⁴ Poenget med § 47 i 4. Genevekonvensjon er nettopp å sikre at den svakere part, nemlig den okkuperte part, ikke skal inngå avtaler med den sterkere part som står i strid med alminnelige folkerettsbestemmelser.

Kort etter krigen i 1967 krevde sikkerhetsrådet i resolusjon 242 at Israels okkupasjon av territorier (ubestemt form) erobret i krigen skulle opphøre. Forut for resolusjonen hadde det vært strid i FN om hvorvidt det skulle stå the territories eller bare territories. Når det ble stående territories, åpnet det for at Israel tolket resolusjonen slik at landet kun var forpliktet til å gi tilbake en del av de okkuperte territoriene, for eksempel kun Sinai slik det faktisk skjedde i fredsavtalen med Egypt. (Dette er faktisk oppfatninga til sterke

krefter på Israels høyreside. Statsminister Begin mente at 242s krav om tilbaketrekking ikke gjaldt Vestbredden.) På bakgrunn av denne tvetydigheten kunne Israel slutte seg til 242 og være med på at 242, ble lagt til grunn for forhandlingene i Oslo-prosessen. Dette er imidlertid en urimelig tolkning av to grunner. Først fordi folkeretten, som sagt, fordømmer okkupasjon og all erobring som kilde til suverenitet og at en FN-resolusjon dersom det oppstår tolkningsstrid, må tolkes slik at den overenstemmer med dette generelle synet. Dernest fordi resolusjon 242 i sin innledning også slår fast «det utillatelige i erverving av territorier gjennom krig», hvilket rammer alle okkuperte områder i 1967-krigen. Det er denne rimeligere tolkningen som i dag er den rådende, men USA og Israel ser ut til å innta et annet syn.

Resolusjon 242 knyttet kravet om tilbaketrekking fra okkuperte områder sammen med en generell fredsavtale der alle land i området anerkjente hverandre innafor sikre grenser. Videre ble det i resolusjonen sagt at det palestinske flyktningproblemet måtte få en «rettferdig løsning». Men – det palestinske kravet om en egen stat ble ikke nevnt, til tross for vedtaket om en palestinsk stat fra 1947. Resolusjon 242 var med andre ord et kompromiss, der Israel og USA i virkeligheten fikk satt betingelser for at Israel skulle avslutte en okkupasjon som under normale forhold skulle vært avsluttet automatisk og betingelsesløst. Resolusjonen åpnet for kjøpslåing omkring Israels okkupasjon og dermed ble Israel til en viss grad premiært for sin aggressive handling, noe jurister i ettertid har påpekt.²⁵

Denne holdningen står i klar motsetning til USAs linje under Suezkrigen i 1956. Etter å ha erobret Sinai-halvøya fra Egypt ble Israel, av USA i samarbeid med Sovjetunionen, tvunget til å trekke seg tilbake uten betingelser. President Eisenhower truet med å stemme for en FN-resolusjon som stoppet all hjelp – både statlig og fra private – til Israel dersom landet ikke avsluttet okkupasjonen. Han valgte ikke å bry seg om et enormt press fra den jødiske lobbyen og gikk offentlig ut mot Israel i en fjernsynstale hvor han sa:

«Skal en nasjon som angriper og okkuperer fremmed territorium, ... tillates å sette betingelsene for sin egen tilbaketrekking? Dersom vi sier oss enig i at det er greit at en angriper oppnår sine mål ved et væpnet angrep, da frykter jeg at vi har skrudd klokka tilbake når det gjelder internasjonal orden.»²⁶

Eisenhower formulerte her grunnleggende prinsipper fra FN-pakten som – var de blitt fulgt av seinere amerikanske presidenter – ville ha brakt oss betydelig nærmere en løsning av Palestina-konflikten enn vi i dag er.

Når det gjelder okkupasjonen etter 1967, så har FN kritisert Israel i vedtak nesten hvert år. Kritikken har dreid seg om en rekke sider ved okkupantens praksis, blant annet annekteringen av Jerusalem som Israels «evige hovedstad», beslagleggelse av jord, økonomisk diskriminering av palestinerne, politivold, deportering av individer, ødeleggelse av boliger som kollektiv

straff, for bare å nevne noe. I den siste tida er Israels bygging av en mur langt inne på okkupert territorium fordømt av FN og også av Den internasjonale domstolen i Haag i juli 2004. Denne har erklært at den delen av muren som går inn på okkupert territorium er folkerettsstridig. En britisk parlamentarikerkomite som i februar 2004 avsluttet en undersøkelse av situasjonen i de okkuperte områdene, uttrykte i forbindelse med muren, forståelse for palestinernes frykt om at «Israel har et annet motiv her – et ønske om å skape det endelige 'faktum på bakken' ved å redusere Vestbredden til en rekke av bantustans.» Videre konkluderte kommisjonen slik når det gjelder den generelle situasjonen i de okkuperte områdene:

«Faktum er at palestinerne i Gaza og på Vestbredden ikke har noen stat, verken de jure eller de facto; intet statsborgerskap; ingen rettigheter; ... og ingen fra verdenssamfunnet som tar ansvaret for å sikre at et okkupert folk i denne situasjonen blir behandlet så humannt som mulig.»²⁷

Det er imidlertid de jødiske bosettingene som utgjør den største faren for en framtidig annektering av hoveddelen av de okkuperte territoriene.

De jødiske bosettingene

Rett etter krigen i 1967 tillot den israelske Arbeiderparti-regjeringa at jødiske nybyggere fikk tildelt jord som Israel beslagla i de okkuperte områdene, for der å bygge rene jødiske lokalsamfunn. Jødiske bosettinger har siden den gang ekspandert stadig både i antall individer og i antall bosettinger. Dette til tross for internasjonal fordømmelse og pålegg fra FN om å stoppe denne aktiviteten. Bosettingene er som nevnt en fortsettelse av sionistisk kolonialisme og dypt ideologisk forankret i ideen om at hele Palestina tilhører jødene. Lederne for bosetterne mener på religiøst grunnlag at det er en jødisk rett å utvide Israels land til også å gjelde de okkuperte områdene. Av og til forkynner de at avvikling av etablerte bosettinger er ensbetydende med forræderi som ut fra en viss tolkning av den jødiske toraen fortjener dødsstraff. Staten Israel har på sin side som sagt stilt konfiskert jord til disposisjon for bosetterne og i tillegg gitt dem betydelig økonomisk støtte, skattelette osv. Bosetterne er underlagt israelsk lov, har stemmerett og andre rettigheter som vanlige israelske statsborgere, sjøl om de lever på et område som også Israel innrømmer er okkupert og som står under israelsk militært administrasjon. Som eksempel kan nevnes at Israels turistminister i Sharons regjering, rabbi Benjamin Elon, sjøl er bosetter med bolig på Vestbredden.²⁸

Antallet bosettere på Vestbredden og Gaza er i dag nærmere 240.000 og har i de seinere åra hatt en betydelig vekst. Det er ingen tvil om at bosettingspolitikken er en sentral del av Israel linje med å «skape fakta på bakken» som skal gjøre innlemming av størstedelen av de okkuperte områdene ugjenkallelig. Bosetternes tilstedeværelse og ekspansjon på palestinernes eien-

dommer er sjølsagt en helt avgjørende årsak til den voldsutvikling vi har sett i de okkuperte områdene.

Folkerettens bestemmelser når det gjelder en okkupasjonsmakts mulighet til å overføre deler av sin egen befolkning til det okkuperte området, er så krystallklar at sjøl USAs presidenter har hatt som offisiell linje at bosettingene er illegale. Inntil George Bush i april 2004 i møte med Sharon uttalte at «i lys av nye realiteter på bakken, inklusive allerede eksisterende større israelske befolkningssentra, er det usannsynlig at resultatet av forhandlingene om en endelig løsning vil bli en hel og full rettet til våpenhvile-linja fra 1949.»²⁹

I den 4. Geneve-konvensjons § 49 står det: «Den okkuperende makt må ikke ... overføre deler av sin egen sivile befolkning til territoriet den okkuperer.» Det å overføre sin egen befolkning til okkupert område – vi kjenner denne problematikken blant annet i forbindelse med nazistenes planer om å kolonisere store deler av Øst-Europa under 2. verdenskrig – betyr sjølsagt en grunnleggende endring av samfunnsforholdene på et okkupert område, endringer som med sikkerhet vil ramme den opprinnelige befolkningen. Sikkerhetsrådet, med USAs stemme, har derfor gjentatte ganger fordømt all bosettingspolitikk, altså ikke bare krevd stopp i bygginga av nye bosettinger. I mars 1979 vedtok sikkerhetsrådet at «Israels politikk og praksis med å etablere bosettinger på palestinske og andre okkuperte områder (her siktes til Golan-høydene, AO) etter 1967 har ingen legal gyldighet og utgjør et alvorlig hinder for å oppnå en omfattende, rettferdig og varig fred i Midtøsten» (Resolusjon 446). FNs generalforsamling har også vedtatt handelsboikott av Israel når det gjelder varer som går til bosettingsaktivitet (Resolusjon ES-10/2, april 1997), uten at en slik boikott er blitt effektiv fordi mektige land som USA var imot dette. Norge stemte betegnende nok avholdende ved denne anledningen. Utallige ganger har Israel blitt oppfordret om i alle fall å stoppe bosettingsbygginga, for eksempel inneholder Veikart for fred også en slik betingelse. Men Israel har aldri vist politisk vilje eller interesse til å gjøre dette. Siden bosettinger ifølge folkeretten og FN-vedtak er ulovlige som sådan, burde kravet være avviking av alle bosettinger. For å få til dette må det legges et helt annet press på Israel enn det som USA og dets allierte hittil har vært villig til å gjøre.

Sluttbemerkning

Sjøl om FN i lang tid har vært maktesløse i Midtøsten, så er FNs og verdenssamfunnets kritikk av Israel ubehagelig. Det er neppe noe annet statsløst folk i verden som har sterkere støtte i folkeretten og i FN-vedtak enn palestinerne. Kosovoalbanerne, tsjetjenerne og kurderne – for kun å nevne noen kjente statsløse folk – ønsker seg sin egen stat, men ingen av dem har noen klar støtte for sine krav i form av FN-vedtak. Palestinerne anerkjennes

som folk, med rett til sjølbestemmelse og til å danne sin egen stat. De har verdenssamfunnets støtte for sitt krav om å få slutt på okkupasjonen av Vestbredden, Gaza og Jerusalem, og de har som flyktinger et rettighetskrav til å få vende tilbake til sine hjem og sine tapte eiendeler. Av disse grunner står palestinerne på mange måter i en særstilling. Man kan tenke seg at konflikten mellom palestinere og israelere ble «løst» ved et kompromiss der palestinerne godtok en oppstykket ministat som på alle måter var kontrollert av Israel og som verken hadde en sjølstendig økonomi eller en sjølstendig forsvarsstyrke. Oslo-avtalen pekte i denne retningen. Men en slik løsning ville være å bytte bort internasjonalt anerkjente rettigheter med noe som aldri kunne tilfredsstille det store flertallet av palestinerne. Palestinerne ville føle seg sveket av sine egne forhandlere og nye opprør ville bli følgen. For en forhandlingsløsning skal ikke bare godtaes av forhandlerne – det må også være en løsning som et flertall av palestinerne aksepterer. Og det må være en løsning innfor rammen av anerkjent folkerett. Derfor er det viktig at FN som folkerettens primære ivaretaker, står sentralt i en kommende forhandlingsløsning.

I det store og hele har FN beveget seg fra å være en støttespiller for Israel til å bli en skarp kritiker. Dette henger sjølsagt sammen med at Israel har tatt seg til rette på tvers av avtaler og løfter. Staten Israel og områdene under israelsk okkupasjon utgjør i dag hele det Palestina som FN vedtok skulle deles mellom palestinere og jøder. Dersom ikke FN skulle reagere på denne utviklinga, ville det innebære at rå maktbruk lønner seg og i det lange løp anerkjennes av verdenssamfunnet. Fordi FN har vært så involvert i Israels dannelse, ville en ikke-reaksjon overfor Israel være et for stort prestisjenederlag for FN og folkeretten. Dette er bakgrunnen for at kritikken mot Israel fortsatt vil ha overveldende oppslutning blant FNs medlemsland. (August 2004)

NOTER

- 1) Charles D. Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, Fourth edition, Boston/New York 2001, s. 203.
- 2) Se Lex Takkenberg, *The Status of the Palestinian Refugees in International Law*. Oxford 1998, s. 20-21. Takkenberg, som har arbeidet en årrekke i UNRWA-administrasjonen i Gaza, antyder at tallene er usikre. Hans tall for 1995 gir vel 2,9 millioner palestinere boende i Israel eller de okkuperte territorier til sammen. Ifølge *New York Times* for 15.07.2004 er antallet palestinere nå kommet opp i 4,9 millioner (med de palestinske myndighetene som kilde) mens antallet jøder på samme territorium er 5,4 millioner. Antallet Palestinere vokser sterkt, sjøl om tallet 4,9 millioner også må behandles med forsiktighet. Forøvrig viser Takkenbergs tall den klare forskjellen mellom Gaza, som praktisk talt en flyktningleir hvor 78% av palestinerne var flyktninger i 1995 og Vestbredden, hvor «bare» 41% av palestinerne var registrert som flyktninger i dette året.

- 3) Resolusjonen er opptrykt i H. Cattan, *Palestine and International Law*, 2nd Edition, London 1976, s. 324-25.
- 4) Om Sharons plan se *Neue Zürcher Zeitung* 20.04.2004.
- 5) Jfr. Takkenberg, *ibid.*, s.218ff.
- 6) For 1837-tallene se Henry Cattan, *The Palestine Question*, London 1988, s. 19. Prosent-tallene er hentet fra Uta Klein, «Nationale, ethnische und religiöse Konfliktachsen in der israelische Gesellschaft» i: *Nation, Ethnie, Minderheit. Georg Weber zum 65. Geburtstag*, Köln/Weimar/Wien 1997, s. 345. – Av en artikkel med tittelen «Zur Geschichte der orientalischen Frage» skrevet i 1854 påpeker Marx interessant nok at jødene spilte en helt underordnet rolle i det kaos av religiøs krangel som den gang utspant seg omkring de hellige steder i Jerusalem. Strid var det ikke bare mellom muslimer og kristne, men ikke minst mellom ulike kristne konfesjoner og sekter (særlig katolikker kontra gresk-ortodokse), noe som ble benyttet som foranledning for Krimkrigen mellom Frankrike/Storbritannia/Tyrkia (Det osmanske rike) på den ene og Russland på den andre sida. «Det finnes ikke en helligdom, ikke et kapell, ikke en stein fra Den hellige gravs kirke som ikke har blitt forsøkt utnyttet som årsak til strid mellom de ulike kristne menigheter», leser vi hos Marx som oppgir at det i Jerusalem på dette tidspunktet bodde 8000 jøder som levde under de verste forhold, undertrykket av muslimer og forhånet av de kristne. (Se *Marx-Engels-Werke* Bd 10, Berlin 1962, s. 174-76.) I denne epoken var det altså ikke jødene, men de kristne minoritetene ble «beskyttet» av vestlige stormakter (og av Russland). Forholdet mellom jøder og muslimer var relativt stabilt, mens forholdet mellom kristne og muslimer var konfliktfylt fordi det sto i direkte sammenheng med stormaktenes konflikt omkring Det osmanske rikets gradvise oppløsning og regionens videre skjebne. Faktisk var det ofte jøder og muslimer som sto sammen mot kristne under de mange lokale konfliktene som fant sted. «Hovedtrusselen mot de jødiske menighetene under store deler av århundret (det 19. århundre A.O.) kom fra de kristne som var deres konkurrenter innen handel.» (Charles Smith *ibid.*, s. 24)
- 7) Sitert etter Cattan, *Palestine and International Law*, s. 98.
- 8) I samtale med Nahum Goldmann i 1956. Se Nahum Goldmann: *Das jüdische Paradox*, Frankfurt M. 1983, s. 137.
- 9) Sitert etter E. Klöss (ed.), *Von Versailles zum Zweiten Weltkrieg. Verträge zur Zeitgeschichte 1918-1939*, München 1965, s 49.
- 10) Fra Koestlers bok *Promise and Fulfilment*. Her sitert etter Henry Cattan, *The Palestine Question*. London 1988, s. 14.
- 11) Magnes sitert etter Cattan, *The Palestinian Question*, s. 35. Juristen Hans Kelsen skrev noen år seinere i sin bok *The Law of the United Nations* (London 1951, s. 197): «Å bestemme at FN skal administrere et territorium med det formål å danne to stater på dette, er neppe innafor generalforsamlingens eller noe annet FN-organs kompetanse.»
- 12) Resolusjonen er opptrykt hos Cattan, *Palestine and International Law*, s.265-78. Her sitert s. 265-66.
- 13) Om Deir Yassin se Cattan, *The Palestine Question*, s. 44-45.
- 14) Opplysningene i dette avsnittet er hentet fra Cattan, *The Palestine Question*, s. 36 og 39. Se også kart, *ibid* s 388 og 389. Sitatene av Ben Gurion er fra N. G. Finkelstein, *Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict*, London 2001, s. 70.

- 15) Cattan, *The Palestine Question*, s. 200-205.
- 16) Se for hele «transfer»-problematikken: Nur Masalha, *Expulsion of the Palestinians. The Concept of «Transfer» in Zionist Political Thought 1882-1948*, Washington 1993. Sitatet fra Ben Gurion, s. 66, fra Golda Meir, s. 75.
- 17) Alle sitatene fra Trygve Lie: *Syv år for freden*, s. 180, 181 og 182.
- 18) Sitatene fra Folke Bernadotte, *Till Jerusalem*, s. 224. I referatet fra FNs generalforsamling for 1948 framgår det at den franske delegaten gjorde en sammenligning mellom behandlingen av de palestinerne og jødernes skjebne under 2. verdenskrig. I FN-referatet står det: «It was unthinkable that the horrors perpetrated during the war against the Jewish population in Europe should be repeated or should be reproduced in respect of the Arab population.» Her sitert etter J. Quigley, «Displaced Palestinians and a Right of Return». *Harvard International Law Journal* vol. 39, 1998, s. 183.
- 19) Sitert etter Quigley, *ibid* s. 182.
- 20) Sitert etter Cattan, *Palestine and International Law*, s. 282, som gjengir hele resolusjonen. For en analyse av denne teksten og dens implikasjoner se Quigley, *ibid*.
- 21) Se Quigley *ibid*, s 192.
- 22) Sitert etter Takkenberg, *ibid*, s. 230.
- 23) Se generellt Eyal Benvenisti, *The International Law of Occupation*, Princeton 1993.
- 24) Se for dette Takkenberg, *ibid*. s. 218-28.
- 25) Cattan, *Palestine and International Law*, s. 205ff.
- 26) Se Cattan, *The Palestinian Question*, s. 97.
- 27) Se *Journal of Palestine Studies* vol. 33, spring 2004 hvor deler av rapporten er opptrykt. Her sitert fra s. 158 og 162.
- 28) *New York Times* 26.05.2004. Det må imidlertid tilføyes at ikke alle bosetterne er religiøse ekstremister. En betydelig del er russiske og andre immigranter fra de seinere år som primært har vært opptatt av de gunstige statlige støtteordningene ved bosetting på okkupert område.
- 29) *New York Times* 15.04.2004. I samme tale avviste Bush også at flyktingene kunne regne med å vende tilbake, følgelig at det ikke gjaldt noen tilbakevendingsrett.